

Попович А.С. Формування мовленнєвої культури майбутніх журналістів на заняттях з лінгвістичних дисциплін / А. С. Попович // Перспективні напрямки світової науки: збірник статей учасників Двадцять третьої всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал світової науки – ХХІ сторіччя» (10-15 грудня 2013 р.). – Том 1. Науки гуманітарного циклу. – Запоріжжя: Видавництво ПГА, 2013. – С. 53-55. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/23/porovuch.php>

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Попович А.С.

Україна, м. Кам'янець-Подільський,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

***Анотація:** У статті розглядається питання формування в майбутніх журналістів навичок використання засобів мовленнєвої виразності впродовж викладання лінгвістичних дисциплін.*

***Ключові слова:** культура мови, мова засобів масової інформації, засоби мовленнєвої виразності, професійна комунікативна компетентність.*

***Abstract:** In the article the problem of formation of language expression means skills of future journalists during studying of linguistic subjects is researched.*

***Keywords:** language culture, mass media language, language expression means, professional communicative competency.*

Актуальною є проблема культури мовлення і мови засобів масової інформації. Свобода слова – необхідна, але недостатня умова для того, щоб слово покращувало життя людей. Тому роль культури мовлення повинна підвищуватися і, насамперед, через глибоке внутрішнє усвідомлення учасниками інформаційного обміну своєї особистої ролі й відповідальності за те, як буде розвиватися мова.

У публіцистичному стилі широко використовується суспільно-політична лексика, політичні заклики, гасла, точні найменування, а також образна лексика, що привертає увагу читача і впливає на нього, художні засоби – тропи і фігури.

Осмилення проблеми використання засобів мовленнєвої виразності при створенні медіа-тексту і окремих питань, пов'язаних із вивченням виразових засобів мови, віддзеркалене в працях багатьох учених. Питанню культури мовлення журналістів і використання ними засобів художньої образності при створенні медіа-тексту присвячено багато наукових досліджень (Г. Винокур, В. Костомаров, Г. Солганик, М. Бахтін, М. Жовтобрюх, М. Пилинський, В. Русанівський, А. Коваль, К. Ленець, О. Пономарів, С. Єрмоленко, О. Сербенська, А. Капелюшний, А. Мамалига, Г. Сагач, Л. Шевченко, Т. Коць, М. Яцимірська

та інші), але лінгводидактичний аспект недостатньо досліджений (науково-методичні публікації А. Капелюшного, О. Пономаріва, М. Яцимірської).

Мета статті – проаналізувати методику формування навичок використання засобів мовленнєвої виразності у майбутніх журналістів при вивченні лінгвістичних дисциплін.

Студенти розуміють важливість використання художніх засобів для професійної діяльності, але майбутні журналісти недостатньо ними володіють: не ознайомлені з більшістю засобів мовленнєвої виразності, не можуть віднайти їх у чужому мовленні, допускають помилки при створенні текстів. Значна частина студентів не розуміють сутнісних якостей таких понять, як «фігури мови» і «тропи», не розрізняють їх.

Формування навичок використовувати засоби мовленнєвої виразності при створенні медіа-тексту в майбутніх журналістів розпочинається на заняттях з української мови в засобах масової комунікації (модуль «Лесика і лексикографія української мови. Фразеологія і збагачення засобів у виразності в журналістському тексті»). Практичні навички і вміння послуговуватися художніми засобами мови виробляються на практичних і лабораторних заняттях. Майбутні журналісти виконують різноманітні завдання, як-от:

1) вправи, пов'язані з роботою над значенням слова: з'ясуйте, які слова вживаються у переносному значенні, яке їх основне значення та за якою ознакою відбувається метафоричне перейменування слів; з'ясуйте непрямі значення слів, як відбувається переосмислення і які типи переносних значень слів у поданих текстах; знайдіть багатозначні слова та вкажіть вид переносного значення (метафора, метонімія, синекдоха); випишіть метонімічні словосполучення, визначте тип метонімічного перенесення та його роль у тексті; випишіть синонімічні ряди слів, доповніть своїми прикладами, поясніть, до яких груп належать виписані синонімічні ряди; пригадайте, що таке перифраз, знайдіть у наведених реченнях ці одиниці; випишіть речення з контекстуальними антонімами; назвіть засіб, що будується на поєднанні контрастних, протилежних одне одному, за змістом понять, розкрийте мету такого засобу, проаналізувавши подані словосполучення; підкресліть приклади паронимазії, прокоментуйте їх; поясніть значення антонімів у газетних заголовках; знайдіть вульгаризми, поясніть їх роль у тексті, замініть ці слова стилістично нейтральними відповідниками й визначте, як від цього зміниться колорит речення; встановіть, чи вмотивоване використання діалектних слів у кожному з наведених речень, поясніть значення виділених слів, наведіть їх відповідники у літературній мові; випишіть із тексту жаргонну лексику, проаналізуйте прийоми її використання, визначте мету вживання цих слів у публіцистичному стилі; до поданих розмовно-просторічних, суржикових слів доберіть нейтральні, та, якщо можливо, книжні відповідники; прочитайте текст, визначте фразеологізми і вирази, які стали сьогодні у нашій публіцистиці штампованими;

2) вправи, спрямовані на попередження, знаходження, виправлення лексико-семантичних і лексико-стилістичних помилок: проаналізуйте приклади правильності слововживання, свою думку обґрунтуйте, поясніть характер допущених помилок; проаналізуйте правильність уживання слів, виправте помилки; знайдіть випадки неправильного вживання омонімів і паронімів, поясніть причини помилок, виправте речення і запишіть їх правильно; вкажіть на

недоліки газетного тексту, скажіть, на чому вони виникли, запропонуйте способи вдосконалення викладу думки; у поданих реченнях виправте помилки слововживання, правильні варіанти запишіть; виправте текст, поясніть причини недоліків у газетних текстах;

3) вправи, пов'язані з уживанням слова: до поданих слів доберіть рівнозначні синоніми, з кількома складіть речення; напишіть замітку в газету про переглянутий кінофільм (виставу) або прочитану книгу, використовуючи слова в переносному значенні; поясніть їх роль у тексті; напишіть твір-мініатюру на морально-етичну тему, застосувавши в ньому пароніми; напишіть гумореску або фейлетон на одну із тем студентського життя, використовуйте розмовно-побутову та жаргонну лексику.

При підготовці до занять студенти опрацьовують наукові статті, які обговорюють в аудиторії (наприклад, тема «Синонімія. Антонімія. Паронімія»: Т. Коць «Функціонування синонімів у газетно-інформаційному стилі»; тема «Терміни і номенклатурні назви у діяльності представників ЗМІ»: Л. Туровська «Термінологічна лексика на сторінках періодичних видань» тощо).

Практична стилістика української мови належить до узагальнювальних дисциплін у лінгвістичній підготовці журналіста. З-поміж основних завдань вивчення цієї дисципліни – ознайомлення зі стилістичними прийомами та способами використання мовного матеріалу відповідно до умов і цільової настанови, вироблення вмінь оцінювати стилістичні можливості мовних засобів, закріплення стилістичних навичок за допомогою конструювання стилістично довершеного тексту публіцистичного стилю, оволодіння навичками текстотворення в усіх функціональних стилях, підстилях і жанрах, підвищення культури професійного, ділового і побутового мовлення.

На заняттях із практичної стилістики завдання ускладнюються і урізноманітнюються, що підвищує професійну комунікативну компетентність майбутніх журналістів. Тут використовуються такі прийоми роботи:

1) спостереження над стилістичними функціями мовних одиниць: визначте роль фонетичних засобів у поезіях Богдана-Ігоря Антонича „Осінь” та Ліни Костенко „Осінній день”; у поезії Лесі Українки „Слово, чому ти не твердая криця?” знайдіть синоніми і антоніми, визначте лексичні й контекстуальні синоніми і антоніми, поясніть стилістичну мету вживання; в уривках публіцистичних текстів знайдіть антоніми, схарактеризуйте їх і з'ясуйте стилістичну функцію; поясніть значення антонімів у газетних заголовках; поясніть значення невідомих слів за довідковими джерелами, з'ясуйте виправданість їх уживання; доберіть речення (або уривок тексту) з газет або журналів із тропами, визначте їх різновиди, поясніть стилістичну роль; визначте, в чому полягає основний недолік газетних уривків; доберіть статтю з будь-якої газети (за вибором), віднайдіть фразеологічні одиниці, проаналізуйте їх, визначте стилістичні функції; поясніть відхилення від норм уживання числа іменників у реченнях; доберіть текст публіцистичного стилю, визначте в ньому стилістичні фігури та з'ясуйте їх функції; визначте характер фігур стилістичного синтаксису та їх стилістичну роль у наведених текстах, зазначте, які фігури та як можуть вживатися в інших функціональних стилях;

2) робота над стилістичними помилками та редагування текстів: вкажіть на недоліки поданих речень, запропонуйте способи вдосконалення викладу думки; визначте, чи полегшують сприйняття газетного тексту виділені конструкції, запропонуйте виправлення;

3) стилістичний етюд: напишіть твір-мініатюру на морально-етичну тему, застосувавши подані пароніми; створіть короткий власний текст, у якому б певні морфологічні засоби мали виразне стилістичне призначення (на окремих аркушах);

4) стилістичний аналіз: виконайте стилістичний аналіз тексту та з'ясуйте роль числівників у ньому;

5) стилістичний експеримент: проаналізуйте стилістичну роль дієслівних форм у наведених текстах; перебудуйте речення, замінивши граматичні форми слів, що виконують певну стилістичну функцію так, щоб створені тексти набули іншої експресивності, ритміки, іншого емоційно-психологічного впливу.

Процес формування навичок використання засобів мовленнєвої виразності в майбутніх журналістів є перспективним за умови систематизації виразових засобів мови з урахуванням норм, чинних у певній сфері спілкування (ЗМІ) та призводить до системного аналізу чужого і власного мовлення, усвідомленого запам'ятовування художніх засобів, до їх умілого та вдалого використання у подальшій професійній діяльності.

Сукупність науково-методичних умов, необхідних для формування в майбутніх журналістів навичок володіння художніми засобами при створенні медіа-тексту включає принципи навчання використанню засобів мовленнєвої виразності – системність, комунікативність, нормативність; навчально-дидактичні складники – система дидактичних матеріалів, сукупність методів і засобів, що реалізуються програмами лінгвістичних дисциплін.